

**ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ ЗАСАДИ
НАФТОГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ****РОЗВИТКУ**

Розглянуто питання інноваційного оновлення нафтогазової галузі. Визначено основні проблеми нафтогазової промисловості в Україні. На основі розгляду зарубіжного досвіду сформульовано пропозиції щодо можливості розвитку галузі на інноваційній основі. Ключові слова: інвестиції, нафтогазова галузь.

Рассмотрен вопрос инновационного обновления нефтегазовой отрасли. Определены основные проблемы нефтегазовой промышленности в Украине. На основе рассмотрения зарубежного опыта сформулированы предложения относительно возможности развития отрасли на инновационной основе. Ключевые слова: инвестиции, нефтегазовая отрасль.

The question of innovative update of oil and gas industry is considered. Certainly basic problems of oil and gas industry in Ukraine. On the basis of consideration of foreign experience suggestions are formulated in relation to possibility of development of industry on innovative basis. Key words: investment, oil and gas branch.

Постановка проблеми. В розрізі питань підвищення рівня економічної безпеки держави стабільний розвиток нафтогазової галузі стає стратегічною метою в процесах енергозабезпечення України. На сьогоднішній день, на фоні значної енергозалежності країни, споживання газу і нафтопродуктів є стабільно високим. Задоволення потреб у вуглеводнях за рахунок власного видобутку становить в Україні на сьогоднішній день: нафта - близько 24%, газ – близько 10%. При цьому на період 2030 року прогнозується зменшення споживання природного газу на 36% та збільшення споживання нафти майже на 30 % [1].

В умовах глобалізаційних змін, політичних та економічних передумов розподілу сфер впливу на світовому енергетичному ринку питання енергетичної безпеки набирає особливої ваги. Тому вивчення можливостей розвитку нафтогазової галузі на інноваційно-інвестиційних засадах є нагальним і необхідним у сьогоднішній Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізу тенденцій розвитку, визначенню перспектив розвитку нафтогазової галузі України приділяють увагу в своїх працях такі вітчизняні науковці як Лапко О.О., Данилюк М.О., Витвицький Я.С., Бараннік В.О., Сухоруков та інші. Питання енергетичної безпеки та пошук шляхів підвищення її рівня є предметом уваги у працях таких науковців як Гесць В.М., Микитенко В.В., Лір В.Е. та інших.

Світова динаміка нафтогазовидобутку і використання вивчається багатьма зарубіжними експертами, за прогнозами яких вже починаючи з 2060 року частка нафти в структурі використання енергоресурсів буде рівна нулю, а з 2070 року така ж участь чекає і на газ [2]. Така ситуація пояснюється виснаженням традиційних джерел енергії та палива і необхідністю поступового переходу на використання відновлюваних джерел енергії.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Досягнення прогнозних рівнів споживання нафти і газу відбуватиметься поступово. На

сьогоднішній день процес енергозабезпечення повинен базуватись на паралельній роботі по інтенсифікації використання існуючих джерел енергії та розробці нетрадиційних джерел.

Інтенсивне використання нафтогазових родовищ може бути забезпечене шляхом інноваційного оновлення процесів нафтогазової розвідки, видобутку та переробки, що досягається за рахунок модернізації галузі. Вирішення цих питань потребує значних капіталовкладень, потік яких є на сьогоднішній день обмеженим.

Питання залучення інвестицій для інноваційного оновлення нафтогазової галузі і зміни її сировинної орієнтації на високотехнологічну залишається поки що невирішеним.

Мета статті і виклад основного матеріалу. Розвиток вітчизняної нафтогазової галузі можливий на основі її інноваційного оновлення у всіх напрямках роботи: розвідки, видобування, переробки.

Динаміка видобутку нафти і газу демонструє скорочення видобутку нафти у 2009 році у порівнянні з показниками 2008 року, яке становить 287,9 тис.т. У видобутку газу представлена позитивна динаміка збільшення обсягів видобутку на 165, 6 млн.куб.м.(табл. 1). [3]

Таблиця 1

Обсяги видобутку нафти і газу за період 2008-2009р.р.

Тип вуглеводнів	Обсяг видобутку		Збільшення (+), зменшення (-)) видобутку у 2009 р. відносно 2008 р.
	2008 рік	2009 рік	
Нафта з газовим конденсатом, тис.т	4239,9	3952,0	- 287,9 (-6,8%)
Газ, млн.куб.м	21016,2	21181,8	+ 165,6 (+0,8%)

За результатами роботи у першому кварталі 2010 року падіння видобутку вуглеводнів сягає 10% . Ситуація у другому кварталі 2010року демонструє відносну стабільність, яка характеризується зупинкою падіння обсягів видобутку. Однак, це досягається за рахунок виведення свердловин з недіючого фонду, буріння нових свердловин на виснажених родовищах та будівництва дожимних компресорних станцій. [4].

Слід відмітити, що виснаженість існуючих родовищ, недостатній приріст розвіданих запасів, значна глибина залягання пластів вуглеводнів – всі ці проблеми уповільнюють темпи видобутку і потребують для свого вирішення використання прогресивної техніки і технології, які не представлені в Україні в необхідному обсязі.

За словами Володимира Бенька, колишнього головного геолога «Укргазвидобутку», щороку геологам вдається виявити 2-3 нових родовища вуглеводнів. В сумарній кількості за останні 5 років відкрито 15 нових родовищ [4]. Фінансові можливості розвідки нових родовищ поки що є обмеженими.

Українські нафтопереробні заводи Україні працюють в умовах недовантаженості (рівень завантаження становить близько 21%), чим збільшують і

без того достатньо високу вартість нафтопродуктів [5;6]. Однак, у 2009 році спостерігалось збільшення обсягів поставки нафтової сировини на 613,6 тис.т (5,7%) у порівнянні з 2008 роком. Обсяги переробки нафтової сировини та виробництва нафтопродуктів на вітчизняних НПЗ теж дещо збільшились (табл. 2) [3].

Таблиця 2

Обсяги переробки нафтової сировини та виробництва нафтопродуктів на вітчизняних НПЗ

Вид роботи	Обсяги виробництва нафтопродуктів, тис.т		Збільшення (+), зменшення (-) обсягів виробництва у 2009 р. відносно 2008 р., тис.т
	2008 рік	2009 рік	
Переробка нафтової сировини	10 847,3	11 507,7	+660,4 (+6,1%0
Виробництво бензину	3 218,4	3 375,9	+157,5 (+4,9%)
Виробництво дизпалива	3 216,0	3 451,5	+235,5 (+7,3%)
Виробництво мазуту	2 270,0	2 391,9	+121,9 (+5,4%)

Основними проблемами у сфері переробки нафтової сировини є:

- близько 74% експорту нафтопродуктів займає мазут, що пояснюється відсутністю технологій глибокої переробки нафти [5];
- середній рівень глибини переробки нафти становить 70%. Для порівняння, в США та Канаді цей показник сягає 96%, в європейських країнах – 83-88%, в Японії – 81% [5;7].;
- близько 85% нафтової сировини постачається з Росії, залежність від якої є критичною [8];
- невідповідність якості вітчизняних нафтопродуктів європейським стандартам. Лише Лисичанський та Одеський НПЗ можуть з найменшими витратами переорієнтуватись на виробництво бензинів стандарту Євро-3 та Євро-4 [9];

- технологічного оновлення потребують практично всі українські НПЗ. За період 2005-2008р.р. на Одеському НПЗ було вкладено 100 млн.дол. у капітальний ремонт, а у 2009р. - 13 млн.дол. у розвиток. Лисичанський НПЗ отримав 51 млн.дол. інвестицій у 2009 р. однак, на думку експертів, для підвищення технологічного рівня заводу необхідно щонайменше 80-90 тис. дол. [6].

Інноваційне оновлення нафтогазової галузі потребує «довгих» капіталовкладень, тобто таких, окупність яких буде тривалою. Розраховувати на швидкий ефект від інвестування не доводиться. Тому логічним і правильним в цій ситуації є використання об'єднаних зусиль держави і бізнесу, партнерські відносини яких повинні бути узгодженими на основі задоволення інтересів сторін. Вкладання коштів бізнес-структур у розвиток нафтогазової галузі, організація управління по реалізації інноваційних проектів, витрата зусиль для підвищення ефективності робіт можлива лише на умовах забезпечення державою економічних та організаційних стимулів – преференцій у

оподаткуванні, системи гарантій стабільності правовідносин і умов інвестування, захист прав власності тощо.

За такої співпраці можливими є, з одного боку, реалізація державою функцій управління та регулювання стратегічних напрямків розвитку, а з другої сторони, активізація бізнес-процесів у нафтогазовій галузі на основі інноваційного оновлення технологічної бази, використання прогресивних методів управління, формування нових організаційних утворень, створення сучасної системи бізнес-відносин на нафтогазовому ринку.

В «Енергетичній стратегії України на період до 2030 року» визначено процес проведення модернізації нафтопереробної промисловості провести у 2 етапи, в результаті чого глибина переробки нафти буде досягнута спочатку на рівні 73-75%, а пізніше – 85%. Після 2025 р. планується довести глибину переробку до рівня 90-95%. Водночас, у «Концепції розвитку ПЕК України до 2030 р.» визначено розмір інвестування нафтогазового комплексу у обсязі 282,3 млрд.грн., результатом чого повинно бути впровадження інноваційних технологій.

Задекларовані суми інвестицій є вагомими і, у разі виконання поставлених завдань, держава створила б потужну основу для вливання у галузь коштів бізнес-структур.

На парламентських слуханнях «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів», які відбулись у 2009 році, визначено основні напрямки інноваційного оновлення нафтогазової галузі, серед яких основними є: стабільне, безперебійне й економічно обґрунтоване забезпечення внутрішнього попиту на природний газ та нафтопродукти, що досягається шляхом динамічного освоєння ресурсів вуглеводнів через розвиток власного видобутку. Досягнути такої цілі можливе лише за рахунок потужних інвестиційних надходжень у галузь.

Цікавим до розгляду є зарубіжний досвід вирішення подібних питань. Для прикладу, Норвегія, яка в 1960-х роках ще не мала досвіду у роботі на континентальному шельфі, і для його освоєння держава почала залучати зарубіжні нафтосервісні компанії до співпраці. Політика уряду Норвегії була направлена на розвиток наукових досліджень і освіти для забезпечення потреб нафтогазової галузі. Водночас співпраця із провідними світовими виробниками нафтогазового обладнання дозволила країні отримати не лише практичний досвід у роботі, але й розвинути власну машинобудівну промисловість і мати у своєму арсеналі новітні технології видобутку. На сьогодні Норвегія володіє розвиненою нафтосервісною мережею [10].

У Російській Федерації нафтосервісна галузь активно розвивається. В її структурі представлено 31% компаній з іноземним капіталом, 34% - національних компаній та 35% - національних вертикально інтегрованих нафтогазових компаній [11].

Позитивний досвід у даній сфері мають також США та Китай, які разом з Росією є світовими лідерами в розвитку техніки і технології нафтогазового сервісу.

Висновки. Інноваційне оновлення нафтогазової галузі повинно базуватись на комплексному застосуванні існуючого вітчизняного та зарубіжного досвіду, основними надбаннями якого є:

- партнерські відносини держави і бізнесу в процесах переходу нафтогазової галузі на нові горизонти роботи;
- створення основи для притоку вітчизняних і зарубіжних інвестицій у галузь;
- розвиток науково-дослідної та освітньої діяльності для забезпечення потреб нафтогазової промисловості;
- співпраця із провідними світовими компаніями з можливістю отримання нових знань та досвіду.

Для України вивчення зарубіжного досвіду і використання його надбань може стати першим кроком до формування нової парадигми нафтогазового бізнесу і створенні передумов для залучення вітчизняних та зарубіжних інвестицій у розвиток галузі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енергетична стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс] : – Режим доступу: // <http://search.ligazakon.ua/>.
2. Erdmann von Georg, Ef&rgiekonzepte fuer das 21. Jahrhundert //Internationale Politik. Januar 2001. N 1. S. 6.
3. Інформаційна довідка про основні показники розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України за грудень та 12 місяців 2009 року // [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/>.
4. Коваль І. «Нафта і газ України». Завіса. // <http://news.finance.ua/>.
5. Бурлака Г. Стратегія нафтепродуктообеспечення как составляющая энергетической безопасности Украины [Текст] / Г. Бурлака // Зеркало недели. –2009.- № 16.
6. Куюн С. «Еврочемпионат» для украинской нефтепереработки [Текст] / Куюн С. // Зеркало недели –2010.- № 2.
7. Бурлака Г. Євростандарти і проблеми нафтопереробки в Україні [Текст] / Бурлака Г. // Дзеркало тижня. – 2007. - № 45.
8. Диверсифікація поставок нафти до України: актуальність, проблеми, шляхи їх вирішення [Текст] // Національна безпека і оборона. – 2009. - №6.- с.26-33.
9. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку: Національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2008 році [Текст] / С.Ф. Єрмолов, В.М. Геєць, Ю.П. Ященко, В.В. Григоровський, В.Е. Лір та ін. – К., НАЕР, 2009. – 93 с.
10. Венникова Н. Упрямый Осло [Текст] \\ Мировая энергетика. – 2006. - №2.
11. Ваганов Ю.В., Зозуля Г.П.и др. Проблемы и перспективы сервисных технологий в нефтегазовом комплексе // Нефтегазовое дело. Электронный научный журнал. Выпуск 1/2007 // [Електронний ресурс] : – Режим доступу: <http://www.ogbus.ru/>.